

Jan Top Christensen:

Fransk industripolitik: selektivitet og statslig styring?

I artiklen foretages en analyse af forandringer i fransk industripolitik med særlig interesse for udviklingen siden cirka 1960.

Det påvises, at der under det borgerlige styre sker et skifte fra en nationalt til en internationalt baseret akkumulationsstrategi. Men analysen viser også, at der ikke er tale om reaktive foranstaltninger i forhold til den økonomiske krisens accentuering omkring 1973/74. Skiftet var påbegyndt før.

Endvidere vises det, at fransk industripolitik bedømt ud fra instrumenternes mangfoldighed og ressourcernes omfang kan karakteriseres som stærk og selektiv. Men denne vurdering problematiseres, når man ser nærmere på instrumenternes anvendelse.

Endelig gives der et signalement af den nye franske industripolitik efter Socialistpartiets sejr 1981. Her er der selvsagt mere tale om et mosaikarbejde end en analyse.

1. Introduktion*

Ved 2. verdenskrigs slutning befandt fransk industri sig i en økonomisk og teknisk set dårlig position i forhold til den forudsete udvikling. Alle - politikere, industrifolk og de statslige økonomer og planlæggere - regnede med, at den fremtidige udvikling i den internationale arbejdsdeling ville skabe problemer for fransk industri - inden- og udenlands - i forbindelse med den varslede liberalisering af verdenshandelen.

Industrien var svagt udviklet og domineret af små og mellemstore virksomheder. Det franske kolonieredømme havde sammen med en udpræget protektionistisk politik givet lette markedsbetingelser. En økonomisk udvikling af landet under nye forhold forudsatte en ændring af den økonomiske politik med større vægt på industrien. Set på baggrund af socialisternes og kommunisternes stærke politiske stilling umiddelbart efter krigens slutning er det ikke overraskende, at staten kom til at spille en stor rolle i forbindelse med den økonomiske genopbygning.

* Denne artikel er en del af en større artikel om fransk industripolitik, som endvidere behandler 1) korporatismens muligheder i Frankrig, 2) industripolitikens organisation, 3) statslig kontraktspolitik og 4) industripolitikens effekter.

Jan Top Christensen:

Fransk industripolitik: selektivitet og statslig styring?

I artiklen foretages en analyse af forandringer i fransk industripolitik med særlig interesse for udviklingen siden cirka 1960.

Det påvises, at der under det borgerlige styre sker et skifte fra en nationalt til en internationalt baseret akkumulationsstrategi. Men analysen viser også, at der ikke er tale om reaktive foranstaltninger i forhold til den økonomiske krisens accentuering omkring 1973/74. Skiftet var påbegyndt før.

Endvidere vises det, at fransk industripolitik bedømt ud fra instrumenternes mangfoldighed og ressourcernes omfang kan karakteriseres som stærk og selektiv. Men denne vurdering problematiseres, når man ser nærmere på instrumenternes anvendelse.

Endelig gives der et signalement af den nye franske industripolitik efter Socialistpartiets sejr 1981. Her er der selvsagt mere tale om et mosaikarbejde end en analyse.

1. Introduktion*

Ved 2. verdenskrigs slutning befandt fransk industri sig i en økonomisk og teknisk set dårlig position i forhold til den forudsete udvikling. Alle - politikere, industrifolk og de statslige økonomer og planlæggere - regnede med, at den fremtidige udvikling i den internationale arbejdsdeling ville skabe problemer for fransk industri - inden- og udenlands - i forbindelse med den varslede liberalisering af verdenshandelen.

Industrien var svagt udviklet og domineret af små og mellemstore virksomheder. Det franske kolonihæredømme havde sammen med en udpræget protektionistisk politik givet lette markedsbetingelser. En økonomisk udvikling af landet under nye forhold forudsatte en ændring af den økonomiske politik med større vægt på industrien. Set på baggrund af socialisternes og kommunisternes stærke politiske stilling umiddelbart efter krigens slutning er det ikke overraskende, at staten kom til at spille en stor rolle i forbindelse med den økonomiske genopbygning.

* Denne artikel er en del af en større artikel om fransk industripolitik, som endvidere behandler 1) korporatismens muligheder i Frankrig, 2) industripolitikens organisation, 3) statslig kontraktspolitik og 4) industripolitikens effekter.

Men ud over venstrepartierne deltog en stor borgerlig blok under ledelse af de Gaulle i udformningen af den interventionistiske politik, som fastholdtes, også efter at venstrefløjen allerede i slutningen af 1940'erne var blevet alvorligt svækket. Der har således været bred politisk konsensus om en stærk statslig styring i Frankrig efter 2. verdenskrig. Til forklaring heraf henvises ofte til "Frankrigs statistiske tradition",¹ hvor Colberts merkantilisme med statslig produktion anvises som det historiske grundlag. Denne tradition er nok vigtig, fordi den har elimineret de ideologiske barrierer, der stadig findes i andre kapitalistiske industrilande - eksempelvis Danmark - med hensyn til hvad staten kan/bør blande sig i. Men mere vigtig for forståelsen af konsensus omkring den statslige styring efter 2. verdenskrig er nok den anførte franske sårbarhed over for produktionens internationalisering. En hurtig og effektiv kapitalakkumulation kunne kun ske med statslig bistand.

Frankrig anses almindeligvis for at have en stærk statslig styring af økonomien. Det er vel først og fremmest den meget studerede flerårige nationale planlægning indeholdende industripolitiske tiltag, der påbegyndtes 1947, og som indtil dato har givet sig udslag i 8 mere eller mindre realiserede planer samt den store statslige produktionssektor, der er baggrund for opfattelsen.

Umiddelbart efter 2. verdenskrig bestod industripolitikken i en rekonstruktion af basisindustrierne med statsligt direkte engagement. Gennem halvtredserne og i begyndelsen af tresserne var der tale om en mindre selektiv politik med prioritering af generelle økonomiske parametre som beskæftigelse og produktivitet med henblik på sikring af den internationale konkurrenceevne i forbindelse med opgivelsen af protektionistiske ordninger og tabet af privilegerede markeder i tidligere franske kolonier.

Den franske vækst og industripolitik fremstilles ofte som succesfuld² med henvisning til væksttal for industrien 1949-63: 5,3 procent

1) Jvf. f.eks. A. Shonfield, Modern Capitalism, London, 1969, pp. 71ff.

2) Jvf. f.eks. J. Ørstrøm Møller, "Frankrig. Europas nye industrielle stormagt", i Økonomi og politik, no. 1 (1972), p. 8 og D.L. Hanley m.fl., Contemporary France - Politics and Society, London, 1979, p. 52.

p.a. og 6,8 procent for perioden 1966-70.³ Det kan være vanskeligt at afgøre, hvor vidt der er tale om en effekt af den bevidste politik, eller om det blot er udtryk for indhentningen af et industrielt efterslæb.

Interessen i denne artikel er specielt rettet mod den efterfølgende tid for at se, hvordan den franske industri og stat har reageret på denne skærpede internationale konkurrencesituation efter at have indhentet det produktionsmæssige efterslæb.

Industripolitik defineres på forskellig vis rundt om i litteraturen. I det følgende vil industripolitik omfatte alle de statslige initiativer, der tages med det sigte at fremme en industriel vækst og/eller påvirke strukturforholdene.⁴ Definitionen lægger vægt på det intentionale aspekt. Hermed vil vi undgå at beskæftige os med generel økonomisk politik. Denne er ikke nødvendigvis i sin effekt neutral i forhold til industrien, men har ikke noget bevidst differentierende sigte. Desuden afgrænser vi os også med definitionen fra, hvad der undertiden kaldes industriens sociale aspekter: miljøbeskyttelse, arbejdsmiljøbeskyttelse og forbrugerpolitik.

2. Industripolitiske målsætninger

I Frankrig har staten som nævnt set i forhold til andre kapitalistiske industrilande siden 2. verdenskrig haft en række iøjnefaldende instrumenter til formulering og iværksættelse af en industripolitik: et centralt planlægningsorgan med stor analysekapacitet med tilhørende korporatistiske politikformuleringskommissioner, en betydelig statslig industri inden for en række brancher og en væsentlig indflydelse på kreditformidlingen via de nationaliserede banker.

Sondringen mellem mål, delmål og midler er uklar for fransk (så-

3) I J.-J. Carré, P. Dubois og E. Malinvaud, French Economic Growth, London, 1975, p. 500 anføres, at Frankrig i 1946 ligger under 1929-niveauet: 20 procent med hensyn til produktion og 5 procent med hensyn til arbejdsproduktivitet, mens andre vestlige lande allerede befandt sig på et langt højere niveau. - 1945 arbejdede 35 procent af de erhvervsaktive i Frankrig i landbrugssektoren - tallene for USA og BRD var henholdsvis 7 og 12 procent. Jvf. ETUI, European Industrial Policy, Bruxelles, 1981, p. 111.

4) Denne definition svarer stort set til OECD's, jvf. OECD, Objectifs et instruments des politiques industrielles, Paris, 1975, p. 7.

vel som for andre landes) industripolitik. Begrebernes relativitet forøges, hvis vi forsøger at se på sammenhængen mellem industripolitik og generelle økonomiske målsætninger som beskæftigelse, produktion, betalingsbalance m.v.

Den begrebsdiskussion vil vi lade ligge her, idet vi vil nøjes med bredt at se på, hvad man kunne kalde industripolitiske strategier, som er en blanding af mål og midler.

Når man vil karakterisere den franske industripolitiks målsætninger, henvises der normalt til den nationale planlægnings flerårige rapporter (som også beskæftiger sig med andet end industriens fremtid). Her vil også andet materiale blive inddraget i forsøget på at identificere skift i de industripolitiske strategier.

Med udgangspunkt i plan-rapporterne kan vi groft taget operere med følgende strategier:

1. Genopbygning af basisindustrierne 1947-primò 50'erne
2. Generel vækststrategi 50'erne
3. Den nationale strategi 60'erne
4. Den internationale strategi ultimo 60-81
5. Socialistisk strategi: koncentration på national basis?

Ganske kort kan vi bemærke, at genopbygningsstrategien, som var udfærdiget under en regering bestående af kommunister, socialister og gaullister, havde et stærkt selektivt præg med altovervejende vægt på basisindustrierne. I kraft af at staten var stærkt direkte repræsenteret i disse brancher, kunne den statslige planlægning få en imperativ karakter (i modsætning til hvordan fransk planlægning i øvrigt opfattes). Godt hjulpet af en finansiel indsprøjtning via Marshall-hjælpen blev denne første strategi anset for succesfuldt realiseret.

Efter højrefløjens parlamentariske styrkelse i 1951 sker der en nedprioritering af planlægningsideen. Samtidig begynder de forskellige kapitalfraktioner at blive restitueret. De små og mellemstore virksomheder var stadig politisk dominerende og plæderer for generelle statslige støtteordninger og en bevarelse af de fra 1930'erne kendte protektionistiske ordninger. Den del af den franske kapital, der var baseret på de beskyttede markeder i kolonierne, havde naturligvis brug for en stærk fransk stat til sikring heraf, men havde inden for disse rammer lignende interesser. Kun en relativt lille

del af den franske industri kunne på det tidspunkt umiddelbart have fordel af tilpasningen til EEC-markedet og det øvrige internationale marked. 1950'ernes industripolitik kan således karakteriseres som generel vækstpolitik med interesse for en kobling af de forskellige sektorer og mere indikativ end den umiddelbare efterkrigstidspolitik.

Den statslige svækkelse i denne periode kommer til udtryk blandt andet ved, at stålindustrien, som - det er værd at understreges - ikke blev nationaliseret efter 2. verdenskrig, ikke kan bringes til at omstille produktionen og producere for en national maskinindustri, men fastholder fremstillingen af traditionelle produkter (langstål) for det dengang profitable internationale marked.⁵ Planlægningens karakter kom manifest til udtryk ved de nationaliserede Renault-fabrikkers prioritering af produktion af privatbiler frem for planens landbrugsmaskiner og lastbiler.⁶

Den tredje strategi for industripolitikken har vi kaldt den nationale strategi. Den bestod i en udvælgelse af bestemte driftige virksomheder inden for en række brancher, med henblik på at disse med massiv statslig støtte kunne blive nationale flagskibe, evt. ved vesteuropæisk samarbejde, der kunne gøre sig gældende internationalt, specielt over for amerikanske transnationale virksomheder. Principperne for denne industripolitik blev formuleret i en række rapporter efter den 5. Republiks indførelse, således i Rueff-Armand-rapporten 1959, Clappier-rapporten 1964 og Ortoli-rapporten 1967. I rapporten for 5. (1965-70) og 6. Plan (1971-75) gentages disse politikanvisninger.

Der tilstræbes en styrkelse af den nationale industris uafhængighed ved:⁷

"etableringen af, eller i tilfælde hvor det allerede er tilfælde, styrkelsen af, et lille antal virksomheder eller koncerner af international størrelse, som bliver i stand til at tage kampen op med de udenlandske koncerner i de områder, hvor konkurrencen er skarp ...

5) M. Freyssenet, La sidérurgie française, Paris, 1979, p. 12.

6) P. Dreyfus, La liberté de réussir, Paris, 1977, passim.

7) Rapport sur le Ve Plan, p. 68, citeret efter André Granou, La bourgeoisie financière au pouvoir, Paris, 1977, p. 100 (egen oversættelse).

I størstedelen af de store industrisektorer (aluminium, stål-, maskinproduktion, elektriske apparater, elektronik-, bil-, fly-, kemi- osv.) burde antallet af koncerner være meget lille, ofte reduceret til én til to".

Denne industripolitiske strategi udformes - ikke overraskende - under Charles de Gaulle, der var kommet til magten på kuplignende måde i 1958 efter den 4. Republiks parlamentariske kaos og under indtryk af Algier-problemets tilsyneladende uløselighed. Med de Gaulle styrkes den udøvende magt, og staten får en større grad af relativ autonomi, hvilket gør det muligt - på trods af den fortsatte dominans af de små og mellemstore virksomheder - at gennemføre en industripolitik, der gør op med det traditionelle protektionistiske marked.⁸ En vigtig målsætning bliver at sikre fransk industri en stærk position i Fællesmarkedet, hvor liberaliseringen gradvis skred frem.

Man kan med en vis ret sige, at den franske protektionisme ikke ophører, men ændrer karakter: Fra at være defensivt beskyttende i forhold til de små og mellemstore virksomheder antager den en offensiv karakter ved fremmelsen af de såkaldte "champions nationaux". Det er interessant at iagttage den konsekvens, hvormed denne "nationale strategi" forfægtes. I sidste halvdel af 1960'erne udarbejdes der rapporter for både den private og offentlige sektor, hvori det anføres, at sondringen privat-offentlig er af svindende og måske endda generende betydning i forbindelse med sikringen af store konkurrencedygtige virksomheder.⁹

I perioden 1966-69 ser vi en række eksempler på denne koncentrations- og centraliseringsfremmende politik med sektorplaner (de såkaldte "plans professionnels") som anbefalet i rapporten for den 5. Plan (jvf. citat ovenfor).¹⁰

8) Selektiv industripolitik har vanskelige kår i et demokratisk politisk system, derfor er den autoritære konstitution som grundlag for den 5. Republik langt mere velegnet som basis for beslutninger på det politiske niveau, der kan fremme den kapitalistiske udvikling.

A. Démichel, "La traduction du capitalisme monopoliste d'Etat", i Pouvoirs, Paris, no. 4 (1978), pp. 133ff.

9) Jvf. Jan Top Christensen, "Franske statsvirksomheder: Forsøg på decentralisering", i Nordisk Administrativt Tidsskrift, nr. 1 (1982), pp. 24ff.

10) L. Cartelier, "Planification - politique industrielle et Etat Capitalistes", i Sur L'Etat, Contradictions, Bruxelles, 1977, p. 149.

Derudover har der været tale om forsøg på realisering af projekter normalt knyttet til en enkelt specialiseret produktion, eksempelvis atomenergi-projektet omkring den nu opgivne franske grafitgas-teknik, Concorde-projektet i samarbejde med engelsk industri og olieproduktion via det statslige Elf-Aquitaine. Med en sådan klar statslig, selektiv politik forekommer det besynderligt, at nogle forfattere kan karakterisere perioden 1958-73 som værende præget af horisontal, dvs. generel industripolitik.¹¹

Den fjerde industripolitiske strategi har vi kaldt den internationale strategi. Der er på den ene side tale om en kapitallogisk konsekvens af den gaullistiske stræben efter store, internationalt konkurrencedygtige franske virksomheder. Men med stigende indplacering af den franske industri på det internationale marked og med styrkelsen af nogle få store virksomheder i en række sektorer bliver den generelle gaullistiske udenrigspolitik understregning af fransk uafhængighed på den anden side også i større og større omfang en hæmsko for en fortsat internationalisering af kapitalakkumulationen ved samarbejde med store udenlandske koncerner. Den gaullistiske politik skabte således sin egen modsigelse.¹² Hermed siges også, at "den internationale strategi" ikke er en reaktiv politik i forhold til den økonomiske krise.

Nogle forfattere karakteriserer "den internationale strategi" ved et mindre statsligt engagement og en mere generel industripolitik.¹³ Denne opfattelse er i god overensstemmelse med den neolibérale ideologi, som kom til at præge magtens politiske retorik i sidste halvdel af 1970'erne, men synspunktet harmonerer dårligt med den politik, der formuleredes i mere tekniske rapporter: I Giscard-Barre-regeringens opspil til den 8. Plan tales der i forbindelse med et afsnit om planens nødvendige omfunktionalisering således om, at

11) Således Chr. Stoffaës, La grande menace industrielle, Paris, 1978, pp. 536ff.

12) Bertrand, Bellon, La pouvoir financier et l'industrie en France, Paris, 1980, p. 155.

13) Således J.-M. Chevalier, L'échiquier industriel, Paris, 1980, pp. 157ff. Når Bela Balassa i "L'économie française sous la Cinquième République, 1958-1978", i Révue économique, nov. 1979, pp. 939-971 hævder, at der kan iagttages en tendens siden slutningen af 1950'erne bort fra anvendelsen af selektive midler mod mere generelt virkende midler, forekommer det vanskeligt at indpasse den franske virkelighed i denne vurdering.

"planen må tilpasse sig en mere usikker verden ved at blive gjort mere strategisk og mere selektiv".¹⁴

Samtidig udpeges der ligesom i den gaullistiske fase nogle områder, der på grund af deres store innovationsindhold og ekspansionsmuligheder skal være den franske industris nøglesektorer ("secteurs de pointe"), og hvor den statslige støtte skal intensiveres. For den 8. Plan, udformet under det borgerlige styre, men aldrig iværksat, var de udvalgte sektorer: energiteknologi, integrerede kredsløb, telematik (telekommunikation + edb/informatik), kollektiv transport og bytrafikregulering, rumteknologi, oceanteknologi (dvs. udnyttelse af havenes råstoffer) og bioteknologi. Det betragtes endvidere som de statslige myndigheders opgave at præcisere omfanget af og tidsfølgen i de initiativer, der skal tages på disse områder.¹⁵

Der er således tale om, at staten stadig betragtes som en rationel total kapitalist, hvis indgreb er nødvendige i forhold til enkeltkapitalernes utilstrækkelige kapaciteter. Der er (naturligvis) tale om udvælgelse af andre nøglesektorer, men principielt videreføres den selektive politik. Ja, man kan endog med rimelighed hævde, at selektiviteten intensiveres, idet vægten i den statslige støtte i større og større omfang siden 1969 forskydes fra sektorniveau til virksomheds-/koncernniveau.¹⁶

Allerede siden midten af 1960'erne (jvf. V. Giscard d'Estaings fratræden som finansminister i 1966) blev der formuleret en kritik af de Gaulles nationalt orienterede strategi. Med de Gaulles politiske nederlag i 1969 svækkes denne strategis politiske kraft alvorligt, og perioden 1969-1978 er præget af striden i magtblokken mellem nationalistiske gaullister og internationalistiske giscardianere. Gradvis styrkes de sidstnævnte politisk (1974 præsidentposten, 1976 premierministerposten og 1978 største fraktion i magtblokken). Den endelige opgivelse 1975 af den gaullistiske plan for en ren fransk computerindustri ved indgåelse af samarbejde med det amerikanske

14) Huitième Plan, Options, Projet soumis par le gouvernement à l'avis du Conseil Economique et Social, Paris, avril 1979, p. 20.

15) Ibid., p. 61.

16) A. le Pors, Marianne à l'encan, Paris, 1980, pp. 132ff.

Honeywell-Bull er symptomatisk for skiftet i industripolitisk strategi.¹⁷

Fra 1978 fremstår den internationale arbejdsdeling ikke som et vilkår, som fransk industri skal sejle op imod på gaullistisk vis, men som en kendsgerning, der skal tages ad notam. Den industripolitiske strategi karakteriseres ved tilpasning/accept af arbejdsdelingen og forøgelse af fransk industris internationalisering.¹⁸ Udvidelsen af akkumulationsrummet medfører dels, at uafhængighedsmålsætningen træder i baggrunden og dels, at den sammenhængende franske industristruktur går i opløsning.¹⁹

Den femte, og foreløbig sidste, strategi, som vi kan identificere, er den socialistiske strategi. Med Socialistpartiets erobring af præsidentposten og det absolutte flertal i Nationalforsamlingen for sommeren 1981 bliver det muligt at bryde med Giscard-Barres "internationalistiske" strategi. Selv om der ikke endnu (februar 1982) foreligger en detaljeret udarbejdet industripolitik, er der dog planlagt hovedpunkter for den fremtidige politik.²⁰

Den socialistiske industripolitik skal forfølge følgende målsætninger: generobringen af det indre marked, opretholdelse af alle brancher via intensive innovative foranstaltninger, kun forældede enkeltvirksomheder og produkter må opgives (for eksempel tekstilindustrien skal der pustes nyt liv i), styrkelse af den franske industris position på det internationale marked, via udvalgte nøglesektorer, ændring af de sidste 4 års faldende investeringstendens til fornyet opgang i investeringen.²¹ Med disse målsætninger gøres der et klart forsøg på at bryde med indplaceringen af fransk industri i den såkaldte internationale arbejdsdeling. Den socialistiske

17) Nouvel Observateur, 27.12.1976.

18) Huitième Plan, Options, op.cit., p. 56.
Ministère de L'Industrie, Pour une industrie de performance - éléments de politique industrielle, Paris, 1980, p. 10.

19) G.R.R.E.C., Giscard - le destin de la crise, Grenoble, 1981, pp. 128f.

20) Socialistpartiet har i partiprogrammet for 1980'erne Le Projet Socialiste, Paris, 1980, pp. 186-197 fremlagt mål og midler - i grove træk - for en industripolitik, men det forekommer mere relevant at se på politikudformningen efter magtovertagelsen. (Det skal bemærkes, at der indtil dato ikke har kunnet konstateres væsentlige forskelle).

21) Nouvel Observateur, no. 902, 20-26.2.1982. Le Monde, 22.2.1981 og 18.2.1982.

strategi skal forhindre udenlandsk kapital's stigende indflydelse på det franske marked og genetablere den krakelerede sammenhængende industristruktur.

Med anbefalingen af anvendelsen af sektorplaner for traditionelle sektorer (tekstil, møbel, læder, skotøj), tilbagegangssektorer (stål, skibsværft, kul) og opgangssektorer (elektronik, telekommunikation, fly-, rumfart, kemi osv.) og dannelsen af internationalt konkurrencedygtige "champions nationaux" inden for nøglesektorer forsøger man tilsyneladende at gentage den gaullistiske nationale strategi fra 1960'erne. Forskellene til denne strategi er en langt mere massiv satsen på ophjælpning af industrien ved store statslige investeringsprogrammer med henblik på sikring af beskæftigelsen, og en bedre styringsmulighed via den nyligt udvidede statslige sektor. Spørgsmålet er, om disse forhold kan forlene Socialistpartiets industripolitik med en større succes, end den gaullistiske strategi havde sidst i 1960'erne.

3. Industripolitikens instrumenter

Formålet i dette afsnit er at identificere den udvikling, der har fundet sted med hensyn til instrumenterne i forbindelse med, at målsætningerne har ændret indhold som vist ovenfor. Hovedinteressen vil her som dér være rettet mod forandringerne i forbindelse med skiftet fra den "nationale" til den "internationale" industripolitiske strategi.

Industripolitikens instrumenter omfatter både de organisatoriske rammer og de anvendte finansielle ressourcer. Af omgangsmæssige grunde vil det organisatoriske aspekt ikke blive behandlet her. Men det skal nævnes, at industripolitikens organisation via en række nye organer oprettet i 1970'erne er blevet indrettet på at foretage mere selektive indgreb, samtidig med at finans- og økonomiministeriets indflydelse er blevet forøget.²² Fremstillingen af industripolitikens instrumenter er i det følgende begrænset til de statslige virksomheder og forskningspolitikken.²³

22) Jvf. bl.a. "Trois nouveaux instruments de politique industrielle", i Regards sur l'actualité, Paris, mars 1981, no. 69, p. 36.

23) Herudover har især den veludviklede kontraktspolitik betydning som industripolitisk instrument.

3.1. Statslige virksomheder i industripolitikken

Det er vist almindeligt kendt, at de statslige virksomheder er af et betydeligt omfang i Frankrig - også før de nye omfattende nationaliseringer 1981/82. Vi skal her kort forsøge at indkredse de statslige virksomheders rolle i industripolitikken.

Skematisk kan vi gøre det ved at se på:

- 1) de statslige virksomheders indflydelsesposition
- 2) statslige interesser og præferencer
- 3) den konkrete udnyttelse af indflydelsespositionen.²⁴

Med behandlingen ovenfor i afsnit 2 af de industripolitiske målsætninger har vi allerede berørt punkt 2. Derfor skal vi her hovedsagelig se på punkt 1 og 3.

De statslige virksomheders indflydelsesposition angives normalt ved anvendelse af forskellige økonomiske indikatorer (beskæftigelse, investering, omsætning osv.) - Det er vigtigt at understrege nogle generelle usikkerhedsmomenter, inden vi skrider til angivelse af indflydelsespositionen.²⁵ For det første er der ikke altid overensstemmelse mellem definitionen af statslig virksomhed og den tilgængelige statistik. I Frankrig anvendes således både 30 procent og 50 procent statlig andel af aktiekapitalen som sonderingskriterium. Med hensyn til internationale sammenligninger er der endnu større problemer.

For det andet er det vanskeligt at foretage en præcis branchemæssig opgørelse, fordi en række store statslige virksomheder som for eksempel Renault har aktiviteter i flere brancher.

Vurderingen af de statslige virksomheders indflydelsesposition vanskeliggøres af det forhold, at der siden 1960'erne har været en stigende anvendelse af filialdannelse og samarbejde mellem disse og den private sektor. Faldet i antallet af statslige delskaber har i begyndelsen af 1970'erne været taget som udtryk for statsdriftens

24) Inspirationen til opdelingen er hentet hos J. Buksti, "Skitse til analyse af politiske magtrelationer, i Økonomi og Politik, 49. årg., nr. 3 (1975), pp. 182-183.

25) For en nærmere problematisering af forskellige opgørelseskriterier, jvf. Jan Top Christensen, Den statslige administrative styring af de offentlige virksomheder i Frankrig siden 1945, speciale ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, 1978, pp. 16-21.

Tabel 1. Udviklingen i de statslige virksomheders relative andel af beskæftigelsen, bruttoinvesteringen og bruttoværditilvæksten i industrien. Pct.¹

Indikator	År	1963	1969	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1979
Beskæftigelse		16,1	15,2	14,6		14,2			15,6	16,2
Bruttoinvestering			28,5	25,6	25,0	24,7	23,4	27,8	28,6	30,5
Bruttoværditilvækst				12,6	12,6	12,3	12,6	12,7	12,8	13,0

1) CEEP, L'entreprise publique dans la CEE, Bruxelles, 1978, pp. 167, 171 og 176; CEEP, Public Enterprise in the European Community, Bruxelles, 1981, pp. 25ff.

svindende betydning. Men dels gav den økonomiske recession efter 1974 anledning til statslige overtagelse (i tabel 1 stiger den statslige andel fra 1973 til 1979). Dels er filialernes antal næsten fordoblet fra 1957 til 1972.²⁶ Da flere af disse filialer ikke medregnes (med statslig andel under 30 procent af aktiekapitalen) i statistikken, får vi således ikke et realistisk indtryk af de statslige styringsmuligheder.

De statslige interesser i forbindelse med de statslige virksomheder er mangfoldige. Man kan dels se på den oprindelige baggrund for den statslige drift og dels se på, hvordan de anvendes i dag. Med hensyn til den oprindelige baggrund skal det her kun kort angives, at de to store nationaliseringer før 1981, 1936-1937 under Folkefronten og 1944-1946 under de Gaulles ledelse, var domineret af henholdsvis militærstrategiske hensyn og rekonstruktionsformål.²⁷ (1950 stod staten for 50 procent af industriinvesteringerne).

Udnyttelsen af indflydelsespositionen med hensyn til de industripolitiske målsætninger, som vi ovenfor i afsnit 2 har beskrevet, er vanskelig at indkredse. Her vil vi interessere os for, hvor vidt der er sket et skift i anvendelsen af de statslige virksomheder parallelt med skiftet i strategierne.

26) H. Gresh, "Les entreprises et la création de filiales", i Economie et Statistique, no. 65, mars 1975, pp. 30ff.

27) For en nærmere analyse heraf, jvf. f.eks. F. Chevallier, Les entreprises publiques en France, Coll. Notes et Etudes Documentaires, nos. 4507-4508, mars 1979, Paris, passim.

Når vi ser på de franske statslige virksomheder, er det nødvendigt at sondre mellem de store virksomheder, som har en monopolagtig placering på markedet, og virksomheder, der, som Renault, fungerer på almindelige konkurrencevilkår. Indtil 1981/82-nationaliseringerne udgjorde den første den vigtigste, økonomisk set.

Disse store monopolvirksomheder er siden 1968 søgt reformeret.²⁸ Den umiddelbare baggrund for reforminitiativerne var til dels det forhold, at virksomhedernes selvfinansieringsgrad var faldet fra 40,9 til 23,0 procent i perioden 1959-1965. Dette betød, at de store statslige virksomheder belastede lånemarkedet hårdt, hvilket forringede den private sektors lånevilkår. Samtidig udgjorde underskuds-dækningen en stadig stigende del af statsbudgettet, nemlig i 1961: 3,6 procent og i 1965: 6,8 procent.

Det var erkendt, at virksomhedernes dårlige resultater ikke var et resultat af ringe ledelse, men væsentligst udsprang af, at de var sat til at varetage en række forhold - arbejdsmarkedspolitiske, sociale og regionale - der lå uden for de snævre virksomhedsmæssige målsætninger. Desuden var virksomhederne ofte blevet anvendt som indirekte virksomhedsstøtte ved den tilbageholdende prispolitik, de var blevet pålagt.

De førstnævnte funktioner blev anset for irrationelt varetaget via virksomhederne, og virksomhedsstøtten havde en generel virkning, som ikke var i overensstemmelse med de politiske ønsker om en mere selektiv politik. Derfor blev de store monopolvirksomheder foreslået gjort mere rentable ved fjernelse af ekstra-opgaverne og en decentralisering af styringen. Dog ikke i alle tilfældet, idet man eksplicit forestillede sig, at virksomhederne skulle kunne anvendes til industripolitiske formål via virksomhedernes salgs- og indkøbspolitik og i forbindelse med finansieringskrævende og risikofyldte investeringer, som var indeholdt i den nationale plan.²⁹

Reformbestræbelserne er ikke realiseret. I 1977 udgjorde tilskudet til de store statslige virksomheder 8,0 procent.³⁰ Forklaringen

28) Jan Top Christensen, "Franske statsvirksomheder: Forsøg på decentralisering", op.cit., hvori le Rapport Nora behandles.

29) Rapport sur les entreprises publiques (Simon Nora), Paris, 1967, p. 34.

30) Le Monde, 7.7.1978, p. 25.

herpå ligger først og fremmest i, at de økonomiske konjunkturer har været ugunstige. Anvendelsen af de statslige virksomheder til anticykliske formål kan aflæses af tabel 1 ovenfor. Kapitalakkumulationen søges opretholdt ved store offentlige investeringer. Disse har i vidt omfang været fastlagt inden for avancerede teknologiske områder i snævert samarbejde med store private koncerner.³¹

Ud fra en statslig styringsmæssig synsvinkel kan man tale om dels en afnationalisering og dels en internationalisering af de statslige virksomheder. Men tendensen har ikke været entydig. Den neolibérale regering under ledelse af R. Barre veg ikke tilbage for en de facto nationalisering af den ekstremt forgældede stålindustri i 1978.³²

Tabel 2. Statslige virksomheder fordelt på brancher, 1979^a

	Beskæftigede i forhold til den pågældende branche, pct.	Relativ andel af de statslige virksomheders omsætning, pct.
Energi	94,0	38,8
Transport + telekommunikation	59,8	33,6
- transport	46,2	17,0
- telekommunikation	82,8	16,6
Industri:	6,5	27,6
- mekanisk-elektronisk	13,5	20,7
- kemisk	11,6	5,8
- landbrugsfødevarer	2,5	1,1
I alt uden service og landbrug	16,2	100
Handels- og servicesektoren	1,3	
Finanssektoren	43,5	

a) CEEP, Public Enterprise in the European Community, op.cit., p. 23.

De såkaldte statslige konkurrencevirksomheder - med flagskibet Régie Renault som mest kendte eksempel - er deciderede industrivirk-

31) B. Bellon, op.cit., p. 159.

32) Stålindustrien er et skoleeksempel på fransk industripolitik kompleksitet, for en nærmere analyse jvf. bl.a. Jean Baumier, La fin des meîtres de forges, Paris, 1981.

somheder og havde, som det fremgår af tabel 2, ikke samme sektorale vægt som de monopolagtige virksomheder, der hovedsagelig befinder sig inden for energi-, transport- og telekommunikationsområdet. Om konkurrencevirksomhederne gælder, at de ikke - eller kun i ringe omfang - har været anvendt til realisering af industripolitiske formål.³³ Renault illustrerer godt den rolle, disse virksomheder har spillet.

Renault har ikke været anvendt som et føjeligt redskab til realisering af en sektorplan for bilindustrien. Kun hvad angår lastbilproduktionen har staten - uden større held - forsøgt at realisere et industripolitisk delmål.³⁴ Omvendt har virksomheden selvstændigt realiseret den generelle målsætning for 1970'ernes industripolitik, internationalisering af industrien. Således udgjorde eksporten i 1976 56,4 procent af produktionen, og virksomheden havde 35 produktionsfilialer og 365 salgssteder i udlandet.³⁵

Konkurrencevirksomhederne indgår ligesom monopolvirksomhederne i et snævert samarbejde med de store private virksomheder - ofte via filialer og forskningsmæssigt samarbejde.³⁶ Betydningen af dette samarbejde er vanskeligt at gøre op - ikke kun for en udenforstående iagttagere, men også for de statslige administrative kontrolinstanser, der løbende har beklaget sig over aktiviteternes uigennemskuelighed.³⁷

Man kan med en vis ret sige, at den statslige virksomhed er det mest selektive instrument, staten har til realisering af industripolitikken.³⁸ Der er styringsmuligheder til stede både i forhold til selve virksomheden og via virksomhedens købs- og salgspolitik. Generelt gælder, at de statslige virksomheder tilsyneladende ikke -

33) C. Stoffaës, op.cit., p. 524.

34) P. Dreyfus, op.cit., pp. 128f.

35) Le monde - Dossiers et Documents, Le dossier des nationalisations, Paris, 1977, p. 58.

36) Jvf. f.eks. B. Bellon, op.cit.

37) Beklagelser findes løbende i rapportererne fra La Cour de Vérification des Comptes des Entreprises Publiques.

38) Vi skal ikke her bevæge os ind i diskussioner af, om de formål, der søges varetaget med de statslige virksomheder, lige så godt kunne realiseres med andre instrumenter, jvf. f.eks. C. Stoffaës, op.cit., p. 520.

indtil 1982 - har været anvendt ud fra generelle systematiske principper til realisering af industripolitikens målsætninger.

Men netop den manglende overordnede administrative styring heraf falder godt i tråd med 1970'ernes øvrige industripolitikrealisering: fremmelse af industriens internationalisering ved ekstremt selektive foranstaltninger og reaktiv afbødning af de værste sociale og politiske konsekvenser af denne politik.

Med Socialistpartiets magtovertagelse i 1981 kunne man forestille sig en anderledes politik.³⁹

I første omgang er det væsentligste, der er sket, en nationalisering af en række af de vigtigste industrikoncerner og det meste af den resterende private bank- og finansieringssektor. Efter denne nye nationalisering repræsenterer den statslige industrisektor 20 procent af omsætningen og 24 procent af de beskæftigede i den industrielle sektor (sml. tabel 1 ovenfor).⁴⁰ Den franske stat kontrollerer ligeledes nu 90 procent af bankindestående og 85 procent af kreditten. Hermed er den franske stats instrumenter blevet afgørende forbedret med henblik på en industripolitik. Investering, forskning og innovation vil kunne tilrettelægges ud fra Socialistpartiets målsætninger. - Det er endnu for tidligt at give en præcis karakteristik af den statslige sektors rolle i industripolitikken. Vi må nøjes med at se på de spredte kommentarer og initiativer indtil nu. De er ikke entydige.

På den ene side har der været talt meget om styrkelsen af den nationale plans rolle med indføjelser af de statslige virksomheder som et naturligt element.

På den anden side er det gang på gang blevet understreget, at Renault er modellen for styringen af virksomhederne. Ihukommende ovenstående karakteristik af Renault kan man være usikker på, om styringspotentialer vil blive fuldt udnyttet.⁴¹

Nationaliseringen er i første omgang kun en juridisk handling,

39) Jvf. Socialistpartiets program fra 1980, *Projet Socialiste*, op.cit., pp. 194ff.

40) *Le Monde*, 29.12.1981.

41) *Le Monde*, 27.10.1981, *Nationalisations, Le modèle Renault*.

hvorved der overføres en ejendomsret fra private til staten, dvs. en statsliggørelse af industrien. Der er to etaper, der endnu mangler at realiseres. For det første en bevidst indpasning af virksomhederne i den øvrige socialistiske politik. For det andet en overførelse af indflydelse/magt til de umiddelbare producenter: virksomhedernes ansatte. Begge disse faser rummer nogle problemer/hindringer af generel art og som funktion af Socialistpartiets målsætninger. Uden at ville give anledning til total defaitisme, skal der her kort skitseres nogle problemer.

Med hensyn til anvendelsen af de statslige virksomheder støder Socialistpartiet i første omgang på problemet vedrørende virksomhedernes placering mellem på den ene side den nationale plan og på den anden side markedet (herunder det internationale marked). Ovenfor har vi set, at "Renault-modellen" er blevet anvist som middel til at sikre den driftsøkonomiske effektivitet. Ved en sådan politik vil det være vanskeligt samtidig at realisere målsætninger vedrørende f.eks. beskæftigelse og regionaludvikling. Desuden vil anvendelsen af denne model udelukke staten fra koordinering af virksomhederne sektorvis (eksempelvis kemi, elektronik, computer, stål). Men en sådan central sektorvis koordination (måske i sidste ende statslige sektormonopoler) kan ødelægge den sammenhæng, der findes i de nationaliserede multisektorale grupper. Og yderligere rummer det måske faren for dannelsen af "Etats-EDF",⁴² hvis økonomiske, tekniske og politiske ressourcer udhuler centrale statslige styrings- og koordinationsbestræbelser?⁴³

Fra Socialistpartiets side har man også anvist anvendelsen af flerårige kontrakter mellem virksomhed og centraladministration som en metode til udnyttelse af markedets og planens fordele.⁴⁴ Dette virker tilsyneladende som en delvis modsætning til "model-Renault". Selv om de borgerlige regeringer siden introduktionen af ideen i 1968 har haft vanskeligt ved at realisere den, betyder det ikke,

42) EDF er det statslige el-selskab, som med sin monopolplacering har skabt sig en stor autonomi i forhold til centraladministration og derved har kunnet få en stor indflydelse på udformningen af fransk atomenergipolitik.

43) Jvf. en problematisering heraf i Le Monde, 25.9.1981.

44) Fire sådanne "kontrakter" forventes indgået allerede dette forår, jvf. Le Monde, 17.2.1982.

at ideen i sig selv er uanvendelig.⁴⁵ Men som dengang vil en succesfuld realisering afhænge af, om de statslige myndigheder imellem kontraktfornyelsestidspunkterne kan afholde sig fra en konjunktuel anvendelse af virksomhederne. En sådan anvendelse kan blive fristende, når det anses for politisk vigtigt at tøjle arbejdsløsheden og inflationen - så meget desto mere når en vigtig industripolitisk målsætning hos Socialistpartiet er en fortsat indpasning af fransk industri på det internationale marked. Netop realiseringen af den sidstnævnte målsætning kan decimere dels det statslige styringspotentiale og dels virksomhedernes råderum. Alternativet: en mere selvcentreret økonomi, synes ikke realistisk i forhold til de franske udenrigspolitiske bindinger, som der ikke er sat spørgsmålstegn ved.

Netop internationaliseringen af industrien får også betydning for realisering af det andet hovedproblem, en egentlig socialisering (dvs. arbejderstyring) af de statsliggjorde virksomheder. I jo større omfang virksomheden fungerer på det internationale marked, i jo større omfang sættes der grænser for de umiddelbare producenters beslutningsrum. Desuden er det også uklart, hvilken rolle disse skal spille både i forhold til den nationale planlægning og i forhold til de omtalte kontrakter. Samtidig er det vanskeligt at se pladsen for egentlig arbejderindflydelse i virksomhederne, når F. Mitterand placerer statsvirksomhederne som "maîtres après Dieu".⁴⁶

Frankrig har med den største statslige industrisektor i avancerede kapitalistiske lande fået mulighed for at blive et socialt laboratorium. Forsøgene vil blive fulgt med interesse.

3.2. Forsknings- og innovationspolitik

En bevidst og støttet forsknings- og innovationspolitik er forudsætningen for en selvstændig national industris udvikling. Ud fra det identificerede skifte med hensyn til industripolitisk strategi må vi forvente en lavere prioritering heraf i forbindelse med realiseringen af "den internationale strategi".

45) Jvf. Jan Top Christensen, "Franske statsvirksomheder: Forsøg på decentralisering", op.cit.

46) Le Nouvel Observateur, no. 902, 20.2.1982.

Tabel 3. Statslig finansiering af civil forskning som andel af BNP.
Pct.^a

	1964	1969	1974
Frankrig	0,79	0,94	0,73
Vesttyskland	0,61	0,76	1,07

a) OECD-tabel, taget fra C. Stoffaës, op.cit., p. 610.

Tabel 3 er i overensstemmelse med den forventede udvikling. Tallene skal dog tolkes med varsomhed i forhold til udviklingen i industripolitikken, da der er tale om totalstørrelser - og ikke specielt forskning for industrien.

Ser man specielt på industriforskningen, bekræftes det dog, at Frankrig i 1970'erne står dårligt. Mens der i Frankrig i 1976 blev brugt 2 procent af industriens værditilvækst på forskningen, anvendtes der i USA og GB henholdsvis 4 procent og 3 procent.⁴⁷

Ser man derimod på den statslige andel af de samlede forskningsudgifter, ser vi, at Frankrig i 1971 ligger i top med 60 procent (BRD: 44 procent, GB: 52 procent, Japan: 27 procent, USA: 55 procent). Dette forhold kan vel siges at udtrykke en relativt høj fransk statslig prioritering af forskningen. Men desværre for Frankrig betyder de absolutte tal mere end de relative. Og her var det kun GB, der af de ovennævnte lande i 1971 anvendte færre ressourcer: Frankrig: 2,9 mia. \$, BRD: 4,5 mia. \$.

Trods det noget spegede billede er der vist dækning for at sige, at den nationale franske industris udviklingsmuligheder set i sammenligning med andrelande på baggrund af forskningsindsatsen blev relativt forringet i 1970'erne. Dette forhindrer ikke, at fransk industri ved internationalt samarbejde har fået adgang til megen industriel innovation. Koncentrationen af industriforskningen i nogle brancher er markant. 90 procent af ressourcerne var i 1976 fordelt mellem fly-, computer- og telekommunikationsindustri.⁴⁸ Samtidig lægger atomenergiindustrien beslag på meget store dele af den universitære fysisk-teknologiske forskning.

47) Tallene findes i en rapport fra det statslige organ DGRST fra 1978, her citeret fra C. Stoffaës, op.cit., p. 609.

48) A. Boulil, Le socialisme industriel, Paris, 1977, p. 157.

Den statslige forskningspolitik organisation er i 1970'erne kompliceret som den øvrige industripolitik organisation. OECD har i 1974 opgjort antallet af relevante organer til en lille snes.⁴⁹ Et så stort antal skulle synes uhensigtsmæssigt til varetagelse af en stærkt selektiv industripolitik. Men for det første har økonomifinansministeriet en stor styringskapacitet via tildelingen af finansielle ressourcer. For det andet har den personelle repræsentation i forskningsorganerne kunnet sikre selektiviteten.⁵⁰

Ud over en række sektorielle forskningsorganer har implementeringen af den statslige forskningspolitik i forhold til industrien været varetaget af to organer, DGRST og ANVAR.⁵¹ Mens den førstnævnte væsentligst har støttet forskningsprogrammer med op til 50 procent, så har den sidstnævnte stået for forsøg på praktisk anvendelse af forskningsresultater. Der var tale om en risikosikring, idet støtten kun skulle tilbagebetales i tilfælde af rentabilitet.

Med socialisternes magtovertagelse 1981 sker der en opprioritering af den statslige forskningsstøtte som led i et forsøg på at realisere nogle industripolitiske målsætninger: generobringen af det indre marked baseres på den teknologiske udvikling af de traditionelle sektorer. Herved skulle en forøgelse af arbejdspladser være mulig, og styrkelsen af fransk industris internationale position skal ske ved udviklingen af de teknologiintensive "secteurs de pointe".

Forskningsens andel af nationalproduktet er planlagt til at stige til 2,5 procent i 1985. Alene fra 1981 til 1982 forøges ressourcerne med ca. 30 procent. Samtidig skabes der små 2.000 nye forskningsstillinger med henblik på styrkelsen af videnskabelige miljøer til fremme af områder med elektronik, robotik, bioteknologi. Iværksættelsesorganet ANVAR skal i overensstemmelse med den generelle PS-politik regionaliseres og budgettet forøges med 76 procent.⁵² Der

49) Citeret fra P. Maunder, op.cit., p. 201.

50) Jvf. min artikel i Grus, nr. 4, 1981, p. 30.

51) Délégation générale à la recherche scientifique et technique og Agence nationale pour la valorisation de la recherche, jvf. J.-M. Chevalier, op.cit., p. 163.

52) Les Notes Bleues, no. 40, oct. 1981, Projet de loi de finances pour 1982, Paris, pp. 17-18.

er således tale om et massivt forsøg på at forbedre den nationale franske industris akkumulationsbetingelser.

3.3. Statslige ressourcer i industripolitikken

Vi kan få et første indtryk af overførslen af statslige midler til industrien og udviklingen heri ved at se på tabel 4.⁵³ Heraf kan bl.a. aflæses, at den relative prioritering af eksporten er steget betydeligt op gennem 1970'erne. Dette er i god overensstemmelse med forsøget på internationaliseringen af fransk industri. Samtidig er der tilsyneladende sket en kraftig nedprioritering af den regionale hjælp.

Endvidere er der en klar tendens til nedprioritering af den sektorale støtte (i hvert fald frem til 1975. - Tallene for 1978 skal tages med varsomhed). Dette forhold er også i god overensstemmelse med de industripolitiske prioriteringer i 1970'erne, hvor fokus blev flyttet fra sektor- til virksomheds-/koncernniveau. Det skal fremhæves, at de ikke-sektorale tilskud ikke kan opfattes som den generelle industripolitikks ressourcer. Disse poster kan nemt skjule selektive foranstaltninger. - Endelig skal det til tabel 4 bemærkes, at der er tale om en tydelig stigning i statens indflydelse på kapitalakkumulationen.

Men desværre er det ikke så enkelt som i tabel 4 at identificere de statslige transfereringer til industrien. Der er en række forhold, der gør det vanskeligt at vurdere omfang, indhold og udviklingstendenser.

For det første sker den statslige støtte også indirekte via skattelettelser, statlig købs- og salgspolitik, de statslige virksomheders samarbejde med den private sektor mv.⁵⁴

53) Tabellen er beregnet ud fra absolutte talstørrelser givet i Industrie-Huitième Plan 1981-85, op.cit., p. 113.

54) C. Stoffaës, op.cit., pp. 539ff. Her problematiseres spørgsmålet en ekstra gang, idet han også inddrager de statslige foranstaltninger, der er til ulempe for industrien (socialbidrag, beskatning, miljøpolitik osv.). Efterfølgende anføres, at i sidste ende er der måske tale om en negativ nettostørrelse, når alt inddrages. - Selv om der er tale om usædvanlig opgørelsesmåde, forekommer det rimeligt at problematisere udregningen, specielt når det sker med henblik på internationale sammenligninger af industriens vilkår.

Tabel 4. Udviklingen i de vigtigste tilskudsformer til industrien
(→ de store statslige monopolvirksomheder) angivet i pct.

	1970	1973	1975	1978 ¹
Sektortilskud som andel af totalbeløb	74	68	67	52
Heraf:				
- Flyindustri	46	43	43	36
- Skibsværfter	13	18	21	24
- Elektronik-computer	-	6	13	10
- Stål	20	15	11	12
- Landbrugs- og fødevarerindustri	6	3	4	5
- Papirindustri	-	0,4	0,4	0,6
- Kapitalhenlæggelser	15	14	7	13
I alt 100% =	2446 mio FF	3509 mio FF	5290 mio FF	4400 mio FF
Ikke-sektorale tilskud som andel af totalbeløb	26	32	33	48
Heraf:				
- Regionalhjælp	51	28	10	13
- Forskning, innovation	14	9	16	15
- Kreditter	-	7	6	3
- Investeringsbistand	15	15	15	18
- Risikogaranti	19	36	46	29
- Eksporthjælp	-	2	5	20
- Diverse ²	6	4	3	3
- Eksportkreditter ³			1430 mio FF	2593 mio FF
I alt 100 % =	843 mio FF	1625 mio FF	2628 mio FF	4102 mio FF
Sektor + ikke-sektorale tilskud i alt	3289 mio FF	5134 mio FF	7918 mio FF	8502 mio FF
Andel af industriens bruttoinvesteringer	-	12,5	17,3	14,7

1) Estimationer. (Disse skyder langt forbi m.h.t. sektortilskud p.g.a. de factonationaliseringen af stålindustrien 1978, JTC).

2) IDI, energitilskud, specielle regionaltilskud.

3) Disse udgifter betragtes ikke som egentlige tilskud her, fordi formålet er at give franske virksomheder samme kreditvilkår som gives internationalt. De er ikke medregnet i totalbeløbet.

For det andet kan det være vanskeligt at få en samlet oversigt over de forskellige tilskudsformers støtteeffekt.⁵⁵

For det tredje er ikke alle oplysninger tilgængelige. Ofte kan der være tale om et politisk ønske om at tilbageholde dem. Det gjaldt for eksempel finansministeriets "Rapport sur les aides publiques à l'industrie" fra 1979.⁵⁶ Detaljerede analyser i lighed med A. le Pors fra 1972 blev forbudt i løbet af 1970'erne.

Den samlede direkte og indirekte statsstøtte i forhold til industrien skønnedes at være mere end 75 mia FF i 1976 (jvf. tabel 5 med specificerede tal for 1974). De 75 mia FF svarer til ca. 4,8 procent af virksomhedernes værditilvækst og 28 procent af bruttoinvesteringerne.

Tabel 5. Skøn over statstilskud til industrien for 1974 angivet i pct.⁵⁷

Tilskudstype	Procentdel
Direkte tilskud	23
Aktiekøb	2
Skattelettelser	5
FDES-lån	5
Crédit national-lån	7
Regionalhjælp	2
Forskningshjælp	2
Tilskud via statsvirksomhedernes devalorisering	32
Overførsler via selskabsskat	22
I alt 100 =	69.200 mia FF

Billedet med hensyn til nogle få sektorers dominans ændres ikke. Koncentrationen indebærer disse virksomheders afhængighed af stats-

55) A. le Pors, "Transferts Etat-Industrie", i Statistiques et Etudes Financières, Paris, 1971, no. 2, foretages en række metodiske overvejelser, og der anvises en konkret beregningsmetode. - Værket betragtes i øvrigt almindeligvis som standardværket på området - og sammen med hans bog Les béguilles du capital, op.cit., udgør det basis for de følgende overvejelser.

56) Omtalt i Le Monde, 27.9.1979 og 25.12.1979.

57) Tabellen er beregnet på grundlag af absolutte størrelser hos A. Le Pors, op.cit., 1977, p. 44.

lige tilskud. Mens tabel 4 giver indtryk af, at de sektorer, hvor de statslige virksomheder har den største vægt, modtager mest støtte, ændres billedet, jo flere støtteformer man inddrager. Men det er vigtigt at understrege, at "den internationale strategi" ikke konsekvent er blevet tilgodeset: Nedgangssektorer (eksempelvis stålindustri, tekstilindustri, skibsværfter) er empirisk lette at identificere, men politisk svære at eliminere. (Omvendt er det politisk let at fremme højproduktive sektorer, men intellektuelt vanskeligt at udpege dem på forhånd og derved prioritere de statslige tilskud.)⁵⁸

Prioriteringen af eksporten og virksomhedernes internationalisering accentueres også ved nærmere analyse. Modsat synes anvendelsen af de statslige virksomheder som tilskudsrelæ at være blevet af mindre betydning. Her skal man dog være opmærksom på den øgede anvendelse af filialer og filialers filialer.

Den "afstatsliggørelse" af industrien, som Giscard-Barre stod for, synes ikke at være slået igennem. Mens tilskuddene mellem 1962 og 1972 steg med gennemsnitlig 8,7 procent p.a., steg de i perioden 1972-1976 med gennemsnitligt 16 procent.⁵⁹ De store tilskud til nedgangssektorerne sidst i 1970'erne har ikke ændret dette billede: Den offensive, selektive strategi har fortsat væsentlige defensive elementer frem til 1981.

Den nye regering efter magtskiftet har som en erklæret målsætning en styrkelse af industrien. Derfor er det ikke overraskende, at der tilsyneladende skal ydes væsentligt større tilskud. Det budgetmæssige tilskud (som er sammenligneligt med tabel 4) til industrien skal ifølge finansloven for 1982 stige med 79 procent i forhold til 1981, hvorved det samlede tilskud udgør 34,409 mia FF. Heraf udgør stigningen for de såkaldte generelle tilskud og de statslige virksomheder med henholdsvis 156 procent og 25 procent de væsentligste ændringer.⁶⁰ De generelle tilskud opprioriteres med henvisning til større beskæftigelseseffekt! Desuden ser det ud til, at industriministeriet igen vil komme til at spille en mere væsentlig rolle,

58) Stephen S. Cohen, "Y a-t-il une stratégie française face à la crise", i Les Temps Modernes, no. 424, nov. 1981, pp. 762ff. Om udvælgelsesproblemet, se også P. Massé, op.cit., p. 154.

59) A. Le Pors, op.cit., 1980, p. 135.

60) Les Notes Bleues, op.cit., p. 16.

idet dets ressourcer skal stige med godt 230 procent i forhold til 1981-niveau.

Konklusion

Frankrig angives normalt som et eksempel på et avanceret kapitalistisk land med en stærk industripolitisk styring. Ser vi på perioden siden 2. verdenskrig - og specielt som i denne artikel på de sidste 20 års industripolitiske målsætninger og midler - forekommer eksempelbrugen relevant. Der har været tale om klare statslige målsætninger med henblik på for det første fremme af industriens nationaløkonomiske betydning generelt og for det andet påvirkning af industriens struktur hvad angår branchesammensætning og virksomhedsstørrelser. Og der har været introduceret og anvendt en række midler/instrumenter af en mangfoldighed og et omfang, som vi vist ikke genfinder i mange lande med kapitalistisk produktionsmåde.

Men ser vi nærmere på brugen og effekten af disse ressourcer, kan man blive usikker med hensyn til anvendelse af for endimensionale vurderinger.⁶¹ Fransk industripolitik er også - og tilsyneladende ud fra ovenstående analyse med en vis ret - blevet karakteriseret som "vilkårligt skiftende, ja endog uden tilstedeværelsen af politisk vilje til gennemførelsen af en sammenhængende og varig industripolitik".⁶² Der er i denne forbindelse blevet henvist til diverse embedsmandsrapporter, som har kritiseret kontrollens svagheder, støt-teordningernes anarki og de statslige virksomheders manglende anvendelse i industripolitikken.

Kritikken gælder ikke så meget den gaullistiske "nationale" strategis bestræbelser, som for så vidt var ganske klare med de store sektorplaner, men som ikke havde succes. Kritikken synes umiddelbart at passe bedre i forhold til den "internationale" strategi (eller neoliberale strategi), som jo har tilsigtet en stærkere indplacering i/accept af den internationale arbejdsdeling. Til dette formål er der blevet introduceret en række nye stærke styringsinstrumenter. Men

61) En konkret effektanalyse er ikke foretaget her på grund af pladsmangel.

62) M. Bauer & E. Cohen, Qui gouverne les groupes industriels?, Paris, 1981, p. 113.

samtidig er den gamle industripolitiks instrumenter blevet tilbage. Dette er ikke kun udtryk for en organisational inert, men også for, at det klare skifte i industripolitiske paradigmer af politiske og sociale grunde hverken med hensyn til instrumenter eller med hensyn til effekt har kunnet følges entydigt op. Krisemanagement har således virket medierende.

Med det politiske magtskifte forsommeren 1981 er der ingen tvivl om, at der kommer en ændring i den industripolitiske strategi. Som vi ovenfor har set, er den væsentligste målsætningsmæssige ændring forsøget på at (gen-)etablere den vertikale og horisontale sammenhæng i den franske industristruktur, som var under opløsning i 1970'erne. Instrumenterne er formentlig til stede for at kunne gennemføre dette (statslige virksomheder, plan-system, opprioriteret forskningspolitik mv). Men spørgsmålet er dels, hvordan denne målsætning kobles med målsætningen om en fortsat internationalisering af fransk industri og dels, i hvilket omfang realiseringen kræver anvendelse af mere eller mindre identificerbare protektionistiske foranstaltninger.⁶³

63) I december 1981 udtalte den franske handelsminister, at handelsrestriktioner kan blive nødvendige i kampen mod det økonomiske fald på mange områder, Information, 29.12.1981.